



**НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИСВЯЧЕНА ФРАНЦУЗЬКОМУ БОТАНІКУ Ж.Е. ЖІЛІБЕРУ
(25 – 26 вересня 2014 р., м. Варшава, Польща)**



Жан Еммануель Жілібер
(1741–1814)

Портрет Ж.Е. Жілібера роботи М. Салліна (копія з книги: Ж.Е. Жілібер, *Abrégé du système de la nature de Linné*, Ліон, 1802).

Portrait of J.E. Gilibert by M. Sallin (copy from: J.E. Gilibert, *Abrégé du système de la nature de Linné*, Lyon, 1802)

Наприкінці вересня 2014-го в столиці Польщі відбулася урочиста конференція «Жан Еммануель Жілібер (1741–1814) і його роль у розвитку природознавства у Вільненському університеті». Історики та біологи з Польщі, Франції, Литви й України вшанували пам'ять французького медика і натураліста, двохсотріччя з дня смерті якого минуло торік. Постає цього дослідника природи маловідома вітчизняній науковій спільноті, але саме Ж.Е. Жілібер відіграв помітну роль у становленні медицини, ботаніки, зоології, геології, етнографії в Східній Європі наприкінці XVIII ст. Отож литовці, поляки та білоруси по праву вважають його батьком низки наукових шкіл. Творчий доробок Ж.Е. Жілібера – це понад 160 друкованих праць, три ботанічні сади, колекції мінералів, препаратів, опудал, гербарії. Він організував й очолював Королівську медичну школу в Гродно та медичний факультет Головної школи Великого князівства Литовського, учні яких зробили гідний внесок у поширення європейської освіти на теренах від Балтики до Чорномор'я. Всі

ці матеріальні та духовні надбання вченого дотепер залишаються об'єктом прискіпливого вивчення істориків, медиків, ботаніків, зоологів і педагогів.

Ініціаторами міжнародної конференції виступили Варшавське наукове товариство та Інститут історії науки імені Л. і А. Біркенмаєрів Польської академії наук (ПАН). Завдяки злагодженій роботі організаційного комітету на чолі з проф. Х. Ліхоцькою впродовж двох насичених днів понад 60 учасників форуму заслухали й обговорили 11 доповідей, де викладені новітні результати досліджень біографії та наукової спадщини Ж.Е. Жілібера.

На врочистому відкритті з вітальним словом до учасників конференції звернувся директор Інституту історії науки ПАН проф. Л. Заштовт. Він виголосив пленарну доповідь «Ж.Е. Жілібер та французькі вчені в Польщі та Литві в 1770–1780 рр.», яку підготував почесний гість конференції, відомий французький фахівець з історії Польщі та України, проф. Д. Бовуа, котрий через страйк авіаліній Air France не зміг дістатися Варшави. В його проєкті проаналізовано вплив французької культури, а саме ідей Просвітництва, на польське суспільство середини XVIII ст. Відзначено, що позбавлення безпосередніх контактів польських і французьких мислителів, науковців і митців розширило обрії світосприйняття і серед тогочасної польської аристократії та шляхти. Саме на цьому ґрунті в 1773 р. постала Комісія з питань народної освіти (Komisja Edukacji Narodowej), яка відіграла чільну роль у поширенні наук і писемності на польських, литовських, білоруських та українських землях. Автор на яскравих і переконливих прикладах висвітлив діяльність проф. Ж.Е. Жілібера як активного носія ідей Просвітництва, зокрема для історії Польської держави, та виокремив важливі віхи у вивченні його наукової спадщини.

На конференції оприлюднені результати досліджень, які стосувалися становлення та розвитку університетської освіти на польсько-литовських землях. Так, проф. К. Бартніцька, фахівець з історії освіти й науки, висвітлила становище європейських університетів на зламі XVIII і XIX ст.

Вона акцентувала увагу на економічних, політичних і соціальних умовах, в яких функціонували вищі навчальні заклади тогочасної Речі Посполитої та Великого князівства Литовського і де довелося розпочати свою працю Ж.Е. Жілібера, котрий прибув у Гродно в 1775 р. на запрошення короля Станіслава Августа Понятовського. Доповідь історика Варшавського університету д-ра Я. Камінської була присвячена розвитку Головної школи Великого князівства Литовського, створеної після реформування в 1781 р. єзуїтської Вільнюської академії. Авторка зосередила увагу слухачів на постаті ректора Школи – відомого європейського астронома та математика Мартина Почобута-Одлянницького. Саме він для заснування медичного факультету у підпорядкованому йому закладі запросив у ті часи проф. Ж.Е. Жілібера.

У спільній доповіді литовських та українських ботаніків – д-ра А. Скрідайла, д-ра С. Жілінскайте (Вільнюський ботанічний сад, Литва) та канд. біол. наук Н. Шиян (Інститут ботаніки НАН України) – «Ж.Е. Жілібер і Вільнюський ботанічний сад: новини з архівів» оприлюднені результати наукових розвідок, проведених в архівах Вільнюського (Литва) та Геттінгенського (Німеччина) університетів, а також досліджень єдиної відомої нині гербарної колекції французького натураліста, яка зберігається в Києві в Національній гербарії України (КН) – Гербарії Інституту ботаніки НАН України. Віднайдені документи містять відомості про діяльність проф. Ж.Е. Жілібера зі створення ботанічного саду у Вільнюсі та про тогочасний склад цієї колекції. Відтак Н. Шиян представила розгорнуту презентацію, присвячену стану збереження, дослідження та функціонування збірки зразків Ж.Е. Жілібера в Гербарії КН, а також репрезентувала каталог цієї колекції – «Гербарій Жана Еммануеля Жілібера» (автори – Н.М. Шиян, Л.В. Зав'ялова, О.М. Оптасюк), який нещодавно з'явився друком у Києві. Логічним продовженням попередніх виступів стала доповідь наукового співробітника Інституту ботаніки Природодослідного центру Литви, фахівця з історії біології, д-ра А. Ріцкієне: «Внесок Ж.Е. Жілібера у вивчення флори Литви».

Науковий співробітник Національного природничого музею м. Парижа (Франція) д-р П. Дашкевич, який є знаним біографом французького натураліста, у презентації «Ж.Е. Жілібер – життя і праця у світлі листування та документів епохи» оприлюднив низку документів і листів другої половини XVIII ст. з архівів міст Монпельє, Ліона та Парижа.

Результат його копітких архівних студій останніх років дав змогу на основі цих історичних джерел окреслити ширше коло наукових зв'язків ученого, уточнити деякі факти його біографії.

Проф. В. Гренбецька – відомий польський історик науки, дослідник Вільнюської (Литва) та Кременецької (Україна) наукових шкіл – присвятила свій виступ дидактичним поглядам Ж.Е. Жілібера на викладання медицини та курсу природничих наук у Головній школі Великого князівства Литовського.

Жвавий інтерес слухачів викликала доповідь «Зубри, медвежі та інші ссавці у працях Ж.Е. Жілібера» д-ра Т. Самойлика з Інституту біології ссавців ПАН у Біловезі (Польща). Він виклав результати вивчення зоологічних праць французького вченого, проаналізував описи і малюнки звірів, які містяться в досліджених роботах. Зокрема вказав на їхню досконалість і точність, обумовлену тим, що тварин для вивчення Ж.Е. Жіліберу відловлювали спеціально найняті для цього єгері. Так, опис зубра є настільки довершеним, що саме його навів Ж.-Л. де Бюффон у «Histoire naturelle» (1749 – 1789). Доповідач окремо спинився на помилках, неточностях і відвертих міфах щодо поведінки і використання деяких тварин (бобра, лисиці, борсука та ін.), які потрапили на сторінки опублікованих праць.

Історик ботаніки д-р П. Келер з Інституту ботаніки Ягеллонського університету (м. Краків, Польща) ознайомив слухачів із результатами пошуків друкованих праць Ж.Е. Жілібера у бібліотеках Польщі та станом їхньої збереженості.

Підсумовуючи роботу конференції, відзначимо високий рівень її організації та проведення. Організаційному комітетові вдалося зібрати більшість фахівців, які досліджують біографію і творчий спадок Ж.Е. Жілібера. Варшавська зустріч не лише сприяла оприлюдненню новітніх напрацювань учених у цій царині, а й подарувала безцінні години безпосереднього спілкування, обміну думками, плідних дискусій між науковцями, які почасти були знайомі лише за листуванням.

Попри обмеженість у часі, робоча частина конференції була вдало доповнена екскурсією до «жіночої аптеки» – Музею фармації імені Антоніни Лесневської, де зберігається старовинний аптечний посуд та інвентар, машинки для виготовлення таблеток, перколятори, численні стародруки тощо. Варшава ж потішила гостей чудовими осінніми днями.

Н.М. ШИЯН